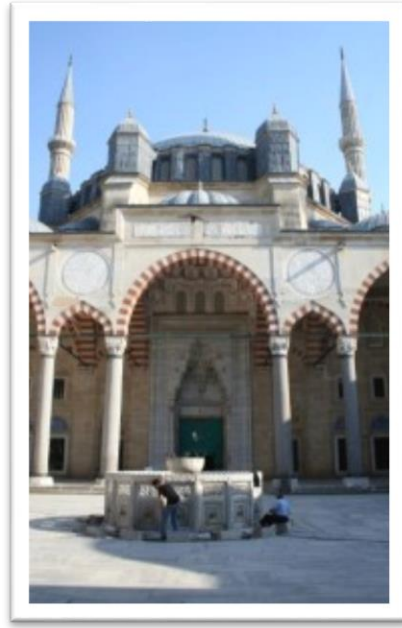

Çağdaş Cami mimarisinin örneklerinden Cidde, Suudi Arabistan'dan bir camii

Cami, toplamaktan toplayıcı anlamında, Müslümanların ibadet yeri, İslam mabedi demektir. Mescit Türkçede küçük mabetler için kullanılır ancak Arapça'da geniş manada ibadet yerlerine mescit denir. Muhammed'in ilk mescidi Kuba Mescidi'dir. Medine'de yapılan ilk mescit ise Mescid-i Nebevi'dir. Cami mimarisi ana şeklini Osmanlı İmparatoğlu'nda kazandı. Mimar Sinan elinde mükemmelliğe erişti. Külliye halinde medrese, türbe, hastane, aşhane, mektep, kütüphane, çarşı, hamam, çeşmesiyle büyük camiler yapıldı, ibadet temel alınarak sosyal, siyasi, iktisadi faaliyet merkezi oldu.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde yapılan camiler de Osmanlı Mimarisi'ni örnek almıştır. Türk mimarisinin en çok ürettiği yapı camidir. Türkiye'de resmi olarak 78 bin cami bulunmaktadır.

Cami'nin Başlıca Kısımları

Mimar Sinan'ın ustalık dönemi eserlerinden Selimiye Camii Avlusunu.

Mimar Sinan'ın başyapıtı Edirne'deki Selimiye Camii

- Subasman
- Dış avlu
- İç avlu
- Kapılar
- Şadırvan
- Merdiven
- Pencereler
- Mahfel
- Maksure
- Mükbire
- Son cemaat yeri
- Revak
- Minare
- Kubbe
- İstinare
- Şerefe
- Alem
- Türbe
- Döşeme
- Ayakkabılık
- Minber
- Mihrap
- Vaaz kürsüsü
- Sütunlar
- Ağaçlar
- Parmaklıklar
- Mermerler
- Çiniler
- Ahşap
- Kesme taşlar

Camiler çeşitli tipte olabilir: Ulucami, tekkubbeliler, monumental, çift fonksiyonlu, tek veya çok minareli, selatin, barok.

Müslümanların kutsal ibadet mekanıdır. Arapça'dan gelen bir sözcüktür. Cem' (Toplanma, bir araya gelme) kökünden gelen cami "toplayan, bir araya getiren yer, toplanma yeri" demektir. Her kıtada ve ülkede değişik göz alıcı mimari tarzlar ve süslemelerle yapılır. Mescit (Mescid)sözcüğü ise yine Arapça'daki secde(e)'den türeyip secdeye varılan yer, ibadet yeri demektir. İspanya'da yaşayan İslam Uygarlığı Endülüsler'den miras kalan ve cami demek olan 'mezquita' sözcüğünün 'mescid'den geldiği çok açık olup, İngilizce'de de bundan dolayı camiye 'mosque' denmektedir. Zaman içinde bu dini mimarilerde küçüklere mescit, büyüklere cami denilmiştir. Büyük camilere selatin camileri denir. Üstü açık yerlere namazgah denilmiştir.

Cami Özellikleri

II. Hasan Camii; Fas

Kurani imarı ve onarımı suresinin 18. ayeti ve cemaatle namazı ve hadislerini temel alan ilk mabet Kabe ile ve Mescidi ile başlamış, Mescid-i Aksa ile üç kıtaya yayılmış ve gelmiştir. Şam Ümeyye Camii, Abbasiler döneminde Tolunoğulları Tolunoğlu Camii; El-Ezher Camii; Endülüs'te Kurtuba Camii; Selçuklular zamanında Ulu camiler; Osmanlılarda selatin camileri dikkat çeken yapılardır. Büyük camiler, etrafında medrese, mektep, aşhane, hastane gibi yapılarla birer imaret (külliye)dir.

Kerim'de camilerin üzerine olan Tevbe Muhammed'in hayratı öven İslam dini mimarisi ilk mescit olan Kuba Mescid-i Nebevi ve devam ederek bütün günümüze kadar Emeviler döneminde Kayrahan Camii; Samerra Camii; döneminde Fatımiler döneminde

“Çok sayıda küçük kubbe içeren Osmanlı camilerinin merkezci yerleşim düzeni ve piramit biçimli kütesi, en azından form olarak, bir Uygur resminde tasvir edilen gök tapınağından yola çıkılarak oluşturulmuş ve 8.-10. yüzyıllarda Kökşibagan'da cami mimarisine uygulanmış gibi görünmektedir. Aya Sofya örneğinin önemli teknik özellikler ortaya koyduğuna hiç şüphe yoktur. Ancak çok kubbeli Osmanlı camilerinde estetik özellik olarak, her biri yüksek bir ayak üzerinde duran dört kubbeli Bizans kilisesinin çoğul görüntüsüne değil, Kökşibagan'da erişilen ahenge öykünme vardır. Gerçekten de merkezci haçvari eksenli plân, Osmanlı dervişlerinin felekleri, belki de vahdet-i vücud anlayışla evrensel ahengin grafik simgesi haline gelmiş ve derviş taşlarının üst kısmında resmedilmiştir.”

“8. yüzyılda, İslam'ın zaferinin ardından bu Türk meliki kentini (Buhara) terk etti, kent sakinleri İslam dinine geçti ve bir mescit inşa ettiler. 8. ya da 11. yüzyıla tarihlendirilen bu mescit, hem Uygur kozmogrofik resim sanatına hem de piramit biçiminde düzenlenmiş dokuz kubbeli Oğuz hükümdar ikametgâhına benzemesi nedeniyle, inşasında daha eski gök tapınaklarından esinlenilmiş olabilir. Ne var ki, Müslümanlıkta cemaatle birlikte yapılan ibadette geniş bir alana ihtiyaç duyulması yüzünden hücreler arasındaki duvarlar kaldırıldı ve sütunlar kubbelerin ağırlığını taşıyacak biçimde yapıldı. Böylece piramit düzenindeki çok kubbeli Türk kapalı mescitlerinin ilk örneği geliştirilmiş gibi görünüyor.”

(Esin, 122)

Selçuklularda sahnın kargir ayaklar ve sütunlarla, çok kubbeli örtülüydü. Osmanlılarda ise dört kalın fil ayağına oturan ana kubbeli camiye geçilmiştir. Türkler bir yeri fethettikten sonra önce toplumun bütün ihtiyaçlarını karşılayacak bütüncül binalar yaparlardı. İmaret kültürü denilen bu olgu, İslam kültürünün temelidir

Cami Mühendisliği *Sultanahmet Camii, İstanbul*

Camilerde kullanılan tuğla, demir, ağaç, kiremit, somaki, horasan, kereste, çivi, çinko, mermer, cam, Topraktan yapılabilecek olan kargir, ağaçtan yapılabilecek ahşap yarı kargir denir. Kargir kesme küfeki taşı ustalarının her biri çalışır: Rençber, doğramacı, sıvacı, çilingir, hamal, katip, mutemed, kapıcı, duvarcı, kemerc,

ana malzeme taş, toprak, mozaik, kum, kireç, alçı, pirinç, bakır, kurşun, çini, altın, gümüşdür. kerpice, taş-tuğla olana ahşap, yarı olana nimkargir yapılarda yontma, kullanılmıştır. Yapı ayrı bölümlerde lağımçı, hamamcı, camcı, tüfenkçi, haseki, harbeci, yeniçeri katibi, kubbeci, minareci,

neccar, dülger, çinici, nakkaş, oymacı, sütuncu, senktraş. Osmanlı'da ilk dönem camilerde tuğla kullanılmış, fetihten sonra kesmetaş yaygınlaşmış, tuğlalar kubbe, kemer ve hatıllarda yer almıştır. Bir cami inşaatı büyük bir camide şu seyri izlerdi: Mimarlar, caminin planını çizer, ölçüleri çıkarır ve çamur veya tahta bir maketini çıkarıp padişaha sunar. (Arseven, 1955: 747vd.) Bu plana göre cami şu kısımlardan meydana geliyordu: Dış avlu (harim), duvarlar, iç avlu (harem), döşemeler, sahn (cami iç meydanı), kürsü, mihrap, minber, mahfiller, mükebbire, son cemaat yeri, kubbeler, kemerler, kasnak, minare, şadırvan, muvakkithane, imam ve müezzin odaları, musalla taşı, hela, kapılar ve pencereler, sütunlar, sofalar, ışıklandırma, şamdanlar, avizeler, kandiller, dolap ve çekmeceler, ayakkabılıklar, halılar, hat levhaları, saatler, bahçe ve ağaçlandırma, türbe, hazire. Binanın nerede yapılacağı, zemin ve çevreyle uyumuna dikkat edilirdi. Anıt eserlerin şehre yerleştirilmesi bir plana göre idi. Cephe, yer, simetriklik, vezin ve ritim hesaplanırdı. Cami avlularına yine en uyumlu şekilde ve mükemmel bir ahenkle ağaç dikilmesi ve çevrenin yeşillendirilmesi önemliydi. Yapı külliye ise, bütün cami, medrese, aşevi, mektep, çarşı planları çıkarılırdı. Mimarlar, ısı, ses ve ışık düzenini, havadarlık ve iç süslemeleri ayrıntılarıyla çıkarırdı. Temel atmaya çok önem verilir, uğurlu bir günde, eşref saatinde hafriyata başlanır ve temel atılırdı. Devlet yöneticileri hazır bulunur, temele altın atılırdı. Dualarla temel atılırken, mimara, bina eminine, bina kalfasına hilat giydirilir, kurbanlar kesilirdi. Temel çukuru açılıp, kazıklar çakılır, aralara kemer örülür, aralarda su biriktirilir ve köprülük od taşı döşenir. İşçiler paydosla evlerine gider, nöbetçiler kalır. İnşaatı hiç kimse zulümle çalıştırılmaz, herkese hakkı verilir. Yalnız, malzemeden çalanlar şiddetle cezalandırılır. Çiniler İznik ve Kütahya'dan, keresteler Karadeniz'den, mermer Marmara adasından, kesmetaşlar Bakırköy'den, çivi İzmit'ten gelir. Bütün malzemeler yerlidir. Taş taşımada, sütun kaldırma ve indirmede sırik hamalları kullanılır. Zemin sathının 4 arşın altından satha kadar köprülük od taşı döşendikten sonra, duvarların inşasına geçilir. Genellikle zeminle kubbe arası büyük camide en az 50 zira'dır. Kubbe, kemer, duvar bağlamalarında demir civatalar kullanılır. Sütunlar mermer olup dışardan getirilir. Duvar taşları, demir kenetlerle birbirine bağlıdır. Kenetler beş kileden birbuçuk okkaya kadar ağırlıktadır. Taşların arasına kalın demir çiviler, yani zıvana denilen çubuklar sokulur, kurşun dökülür. Sütun başlıklarının altında kurşun levha zıvanalarla rappedilir. Binanın her yanı içten ve dıştan kereste iskelelerle kuşatılır. Cümle kapıları önündeki döşemeye aşınmayı önlemek için porfir taşı konulur. Direk, kemer, kazık, çerçeve işlerinde çıralı çam; kapı ve kanatlarda ceviz, şimşir, meşe, elma kerestesi kullanılır. Tuğlalar Fatih devrinde 4,5×28×28 ölçülerindeydi. Hatıl tuğlaları ise 3 cm'dir. Kiremitlerin boyu 18 parmak, ağırlığı 460 dirhemdir. Kum, kireç ve horasandan yapılan harç zenbille taşınır. Çinilerde alçı harcı, sıvalarda kıtıklı (keten elyafı) harç kullanılır. Neme müsait duvarlarda koyun yünü, yumurta akı katılır. Örümceklerin ağ kurmaması için devekuşu yumurtası harca katılır. İnşaatı kullanılan ölçüler: Başparmak ucundan boğuma kadar olan ölçüye boğum; başparmağın yanlamasına kalınlığına parmak denirdi. 1 arşın 60 parmak. I.

Ahmet zamanında 1 zira 24 parmak oldu, boğuma parmak denildi. 1 parmak 10 iplikti. Amme zirai 100 eski parmak ve bu da 32 kerah idi

Cami Özellikleri

Camiye cümle kapısından sahına girilir, tam karşıda kible duvarı ve ortasında her zaman cümle kapısının karşısında mihrap bulunur. Orta sahinin yanları revakların altındaki yan sahindir ve yüksekçe olursa yan sofalar denir.

Başlıca kısımlar:

- **Pencere:** Kubbede ve duvarlarda iki-üç sıradır, alttakiler düz atkılı ve düz camlı, üsttekiler kemerli ve renkli işlemeli camlıdır. Işık belli bir miktar ve ölçüyle pencereden sahına girer.
- **Mihrap:** İmamın durduğu yer, çıkıntılıdır. Duvar: Kerpice, tuğla, kaba yontmataş, tuğla hatıllı taş duvar, kesmetaş. Pencere ve kapı kemerleri ve atkılarındaki duvara ayaklama denir. Dış duvar kaplaması mermer, iç duvar kaplaması çini olur. Duvar üstleri üçgen veya değirmidir.
- **Minber:** İmamın hutbe okumak için çıktığı yer. Mihrabın sağındadır.
- **Kürsü:** Vaaz yeri.
- **Muvakkithane:** Dış avlu kapısı yanındaki vakit tayini binası. Muvakkit, güneş saatiyle ezan saatini ayarlar.
- **Hünkar Mahfeli:** Selatin camilerinde padişahların namaz kıldığı yer.
- **Son Cemaat Yeri:** Namazın ilk vaktine gelemeyenler için ayrılmış yer.
- **Minare:** Müezzinin çıkıp ezan okuduğu yer.
- **Şerefe:** Minare gövdesindeki bir veya birçok balkon. Müezzinin durduğu yer.
- **Mahya:** İki minare arasına asılan ışıklı yazı levhası.
- **Mahfil:** Camilerde parmaklıkla ayrılmış yüksek yer.
- **Hazire:** Camiyi yaptıranın, ailesinin, devlet erkanının lahitlerinin bulunduğu yer. İmam odası: İmam ve müezzinin odası.
- **Şadırvan:** Elbise askılıkları ve oturma sehpaları, içinde su bulunan hazne, musluklar, takunyaları bulunan avlu ortasındaki abdest yeri.
- **Avlu:** Caminin giriş kapısına bakan geniş alan.
- **Gasilhane:** Cenaze yıkamak için ayrılan yer. Ortasında tenişir tahtası, su araçları, yıkayıcı elbisesi, çizmesi, önlüğü, tabut, tabut yeşil örtüsü bulunur.
- **Tuvalet:** Avluda yer alan eski taşlı veya yeni taşlı, tek veya birçok bölümlü ayakyolu. Ayakkabılık: Cami kapısı girişinde dışta veya içte, yanlarda bulunan raflı, dolaplı sistem.
- **Kitabe:** Cami ana kapısı üzerinde, Arap harfleriyle, caminin tarihi ve mimarına ait bilgiler ihtiva eden levha.
- **Hat:** Cami tavanında, tavan katında bulunan bant halinde yahut levha halindeki yazılar. Sütun: Anakubbenin yaslandığı ayaklar. Şadırvan ve dış ya da iç avlunun, son cemaat yerinin direkleri.
- **Merdiven:** Subasman üzerine yapılmış camilerde, camiye çıkılan basamaklı yer.
- **Kapılar:** Dış kapılar avluda, son cemaat kapısı ve anakapı.
- **Türbe:** Genellikle kubbeli, camiye bitişik, etrafı açık mezarlık.
- **Kurs odaları:** Külliyelerde imamların öğrencilere ders verdiği yerler.
- **Yer örtüsü:** Hemen her camide halı. Son cemaat yerinde hasır, muşamba örtüler.
- **Kapı örtüsü:** Kenarları işlemeli kalın muşamba örtü.
- **Avize:** Yüzlerce tek kandil veya ortada büyük bir avize.
- **Vaiz:** İbadethanelerde, genellikle camilerde güzel nasihatler veren, kürsüde oturarak her gün veya cuma namazı öncesinde ayet ve hadislerle cemaate dersler veren hoca.
- **Kubbe:** Camiler başta olmak üzere yapılarda yarım küre şeklindeki dam. Kasnak, kemer, tavan ve pencereleri vardır. En büyük kubbe Selimiye Camii kubbesidir.
- **Musalla taşı:** Camilerde cenazelerin üzerine konulup cenaze namazının imam tarafından önünde kıldırıldığı taş.

Larabanga Camii, dünyanın en eski camilerindendir.

Farklı bir anlatımla camii mimarisi.

Cami ve Cami Mimarisi

Cami, Müslümanların içinde ibadet ettikleri kutsal bir yapıdır. Camiler topluca namaz kılmak amacıyla yapılmış olmalarına karşılık buralarda tek tek ibadet edilebilir, Kuran ve mevlit de okunur. Arapça “toplama”, “yığma” anlamına gelen “cem” sözcüğünden türemiş olan cami sözcüğü, Türkiye dışındaki Müslü-

man ülkelerde pek kullanılmaz. Bu ülkelerde “secde edilecek, namaz kılınacak yer” anlamına gelen mescit sözcüğü kullanılır. Kuran ve hadislerde de cami sözcüğü değil, mescit sözcüğü geçer. Bayram, cuma, teravih ve cenaze namazları camilerde topluca kılınır. Öbür namazlar için böyle bir zorunluluk yoktur. Osmanlılar cuma namazının kılınmadığı minbersiz yapıya mescit, cuma namazı kılınan minberli yapıya ise “mescidü’l-cami” demişlerdir. Zamanla mescit sözcüğünün düşmesiyle cami sözcüğü tek başına kullanılmaya başlanmıştır. Ülkemizde daha çok mahalle ya da köylerdeki küçük camiler için mescit sözcüğü kullanılır. Kentlerdeki büyük ve önemli camilere “ulucami”, padişahların, sultanların yaptırdığı camilere ise “sultanlar camisi” anlamına gelen “selatin camisi” denir.

Cami yapımında mimarlık açısından İslam dininden kaynaklanan birtakım kurallara uyulur. Bu nedenle cami, yapı olarak bazı belirgin özellikler gösterir. Namaz sırasında kible yönüne dönüldüğü için cami de yapısı bakımından bir bütün olarak aynı yöne dönüktür. Her camide kible yönündeki (Türkiye’de güney) duvarın ortasında, namaz sırasında cemaatin (topluluğun) önünde bulunan imamın durduğu mihrap yer alır. Genellikle duvarın içinde, üstü kemer biçiminde bir girinti olarak yapılan mihrabın sağında, cuma günlerinde hutbe okumak ya da topluluğa konuşma yapmak için merdivenle çıkılan yüksek bir kürsü olan minber vardır. Birkaç basamakla çıkılan vaaz yeri ise mihrabın sağında kalır

Camilerde topluluğun namaz kıldığı büyük bölüme şahın adı verilir. Kadınlar için kadınlar mahfili denilen ayrı bir bölüm vardır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında büyük camilerde hükümdar için hünkâr mahfili adı verilen ayrı bir bölüm bulunurdu. Gene büyük camilerde müezzin mahfilleri vardır. Namaz kılınırken topluluğun aynı anda hareket etmesini sağlamak amacıyla müezzinler burada hazır bulunarak imamın tekbirini yinelerler. Gecikenlerin ya da içerisi dolduğu zaman dışarıda kalanların namaz kıldığı ve caminin giriş cephesi boyunca uzanan bölüm ise “son cemaat” yeri adını alır. Burada da içerdeki imamın tekbirini yineleyen müezzinler için mükebbire denilen balkon biçiminde bölümler vardır.

Müslümanlar “Allanın evi” olarak kabul ettikleri camiye aptessiz girmezler. Ayrıca camiye özenli ve temiz giyinerek gitmeyi, gidildiğinde iki rekât saygı namazı kılmayı, din dışı konular konuşmamayı, belli bir düzende oturmayı gelenekleştirmişlerdir. Caminin içinde genellikle fazla eşya yoktur. Zemini çoğunlukla taş, taşın üzeri halı, hasır ve kilimlerle örtülüdür. Ayrıca şamdanlar, kandiller, kuran rahleleri, ayakkabı konulan “pabuçluklar” başlıca cami eşyalarıdır

Camilerin dış görünüş bakımından özellikleri de birbiriyle benzerlikler gösterir. Hemen her camide bir ya da daha fazla minare bulunur. Gökyüzüne doğru uzanan, genellikle silindir biçiminde yapılan minarelerde, ezan okumak için yapılan daire biçimindeki, korkuluklu çıkıntılara şerefe denir. Bir minarede birden fazla şerefe bulunabilir. Müezzin minarenin içinde kıvrılarak yükselen merdivenle şerefeye çıkar ve dört bir yana duyurmak için dolanarak ezan okur. Günümüzde ise minarenin uygun yerine yerleştirilen hoparlörler aracılığıyla ezan duyurulmaktadır. Ramazan, kandil, bayram gecelerinde ve önemli günlerin gecelerinde minarelerde kandiller yanar; şerefeler ışıklandırılır. Ayrıca

böyle gecelerde iki minare arasına gerilen ipler ya da teller üzerine kandil ya da elektrik ampulleriyle yazılar yazılır, şekiller çizilir. Mahya denen bu ışıklı gösterinin Osmanlı Devleti döneminde ortaya çıktığı bilinmektedir

Camilerin üzeri genellikle kubbe biçiminde süslü ve güzel çatılarla örtülüdür. Her caminin hemen dışında ya da çok yakınında, namaz kılmaya gelenlerin aptes aldıkları çeşmeler bulunur. Bu bölüme de şadırvan denir. Cami avlusunda cenaze namazının kılındığı musalla denilen yer, tabutun üzerine konduğu musalla taşı, helâlar, imam ve müezzinlerin kaldığı oda ya da evler vardır. İlk camiler yalnızca namaz kılınan yerler değildi. Aynı zamanda Müslümanların buluşup toplumsal sorunları tartıştığı, önemli kararlar alınan, mahkeme olarak kullanılan yerlerdi. Ayrıca camilerde eğitim yapılır, konuklar barındırılırdı. Daha sonra bu tür işleri gören kurumlar ortaya çıkınca, camiler yalnızca namaz kılınan, ibadet edilen yerler oldu. Ama bu yeni kurumların yapılarının cami çevresinde toplanması uygun görüldü. Sübyan mektepleri (küçük çocuk okulları), medreseler, yoksullara yemek dağıtılan imaret, hamam, hastane gibi çeşitli toplumsal yardım ve eğitim kurumlarından oluşan bu yapı topluluğuna da külliye denildi.

İlk cami Hicret sırasında Hz. Muhammed' in Medine yakınlarındaki Küba'da yaptırdığı Kuba Mescidi'dir. Daha sonra Hz. Muhammed Medine'de Mescid-i Nebi adı verilen camiyi yaptırmıştır. Gerek Hz. Muhammed, gerek Dört Halife döneminde her türlü gösteriş ve harcamadan kaçınma düşüncesiyle büyük, görkemli camiler yapılmamıştır. Ama halifeliğin Emeviler'e geçmesi ve başkent'in Medine' den Şam'a taşınmasıyla büyük bir değişim yaşandı. Yeni başkentte kiliseler ve eskiçağ tapınakları yanında sönük kalmayacak camilerin yapımına girişildi. Çoğu Emeviler döneminde yapılan ilk büyük camiler geniş bir alanı kaplamaktaydı. Eski camiler zamanımıza kadar ulaşmadığından ya da özgün biçimleri değişmiş olduğundan, İslam sanatının ilk cami örneği olarak Şam'daki Emeviye (Ümeyye) Camisi kabul edilir. Bu dönemde Kudüs'te yapılan Mescid-i Aksa da günümüze kadar ulaşan önemli yapılarıdır. İslamiyet'i benimseyen her ulus, öteki İslam ülkelerindeki camileri örnek alarak kendi mimarlık anlayışına uygun camiler yapmıştır. Bu da mimarlık yönünden camiye zenginlik kazandırmıştır

Cami mimarlığı Anadolu'da da özellikler kazanarak gelişti. 11. ve 12. yüzyıldan kalma çok ayaklı cami yapılarının en önemlileri günümüze de ulaşmıştır. Sivas, Kayseri ulucami-leri, Konya Alaeddin Camisi bunlardandır. 12. yüzyılda yapılmış, özgün mimari özelliği olan camilerden biri de Divriği Ulucamisi'dir. Bu camide mihrap önünde kubbeli bir bölüm vardır. Kubbeli bölümün tepesi içeriye ışık girmesi için açık bırakılmıştır.

Kubbeli camiler Osmanlı döneminde de yeni özellikler kazanmıştır. Bu türün ilk önemli örnekleri Bursa'da Orhan, Muradiye, Yıldırım ve Yeşil camileridir. Edirne'deki, II. Murad döneminden kalma Üç Şerefeli Cami cami mimarlığında yeni aşamalara ilk örnek oldu. Bir yandan anıtsal bir yapı olan Üç Şerefeli Cami'nin mimari özellikleri, öte yandan mimarlık açısından esin kaynağı olan Ayasofya'nın özellikleri cami yapımını etkiledi. Böylece günümüzde de hayranlık uyandıran, her biri olağanüstü güzel camiler ortaya çıktı. İstanbul'daki Fatih, Bayezid, Süleymaniye camileri, Edirne'deki Selimiye Camisi bunlardandır.

18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa mimarisinin etkisiyle cami yapımında değişiklikler oldu ve yeni biçimde camiler yapıldı. İstanbul'daki Nusretiye Camisi, Beylerbeyi, Ortaköy ve Dolmabahçe camileri bu türün en güzel örnekleridir. 20. yüzyılda yapılan camiler, geleneksel özellikler taşımakla birlikte çağdaş teknolojinin olanaklarından da yararlanarak yapılmıştır. İstanbul'daki Şişli Camisi ve Ankara'daki Kocatepe Camisi bu tür camilerdendir.

Kündekari ve Teknikleri

- **KÜNDEKÂR:**Kündekâri sanatını yapan kişiye verilen ad.
- **KÜNDE:** Anadolu'da Selçuklu döneminde gelişmiş, kendine özgü bir şekil almıştır. Selçuklu, dönemi ağaç eserleri daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları gibi mimari elamanlar olup gerçekten çok üstün işçilik göstermektedir.

Kündekari Farsça'dan dilimize geçmiş, asıl hali kende-kâri olan bir kelimedir. Fakat İran'da şimdi buna "mütenebihe" Araplar ise "ta'sik" adını veriyorlar. "Kündekari" kelimesini yalnız biz Türkler kullanıyoruz. Elbette en güzel örnekleri de bizde. Bu sanatımızı yıllarca ihmal ettiğimiz için gerçek kündekarının ne olduğunu bilmiyoruz. Kündekaride yalancı ya da sahte kündekari yoktur. Bir eserin yalancısı yapılmış olanı taklit edilerek elde edilir. Erken dönem kündekari vardır ki burada ahşap yüzeyine geometrik desenler çizilir ve o ahşap üzerinde oyma yapılarak geometrik desenlere bir boyut kazandırılır. Aslında bu yanyana gelerek oluşturulan monoblok ahşaptır. Yanyana gelen bu bloklar zaman içerisinde birbirinden ayrılır, aralarında birkaç santimetrelik boşluklar oluşur. Selçuklu erken dönem eserlerinde bu açıklıkları görebilirsiniz. Sanatkarlar buna mani olmak ve daha iyi eserler elde edebilmek için, kontrast teşkil edecek renkteki ahşap malzemeleri bir araya getirerek, gerçek kündekari sanatını oluşturdular.

Bizim mazimizde Avrupa'daki gibi bir burjuvazi olmadığı için kültürümüzde sanat cemiyete yönelik eserlerde uygulanmıştır. Avrupa'da Meici ailesi bugünkü Fransa'daki, Floransa'daki, İtalya'daki pek çok eserin varisi ve hamisidir. Avrupa'da servet yüzyıllardır aynı ailede devretmektedir. Türk kültüründe para ancak abide eserlere; camilere, kervansaraylara, anıt yapılar harcanmıştır. Biz de ilk vakfiye örnekleri 1050 yılına aittir. Bu dönemde ceviz ağacının yanına şimşir koyarak veya sedir ağacının yanına ceviz koyarak kontrast teşkil ederek eserler oluşturulmuştur. Gerçek kündekaride daha önce çizilen şekil tam anlamıyla üç boyutlu hale getirerek, zıvanalarla aralarında hiç boşluk bırakılmayacak şekilde birleştirilerek bir araya getiriliyor

Osmanlı dönemi ahşap işçiliğinde sadelik hakim olmuş, çeşitli teknikler daha çok cami kapısı, minber, vaaz kürsüsü, dolap kapakları, pencere kapakları ve bunlara benzer bir çok mimari öğelerde uygulanmıştır.

Kündenin Hazırlanış Teknikleri

Yıldız (Gökyüzü yıldızları ve sonsuzluğu ifade eder), sekizgen, ongen, baklava, klasik parke ve birçok geometri desenleriyle uygulanmıştır.

Hazırlanan suyu düzgün küçük ağaç parçalarının, önceleri bu iş için ağızları kordon bıçağı şekli verilmiş rendelerle (el pılanyası) ile kordon profilleri çekilmiş ağaçların, ince ve hassas bir şekilde işlenerek geçme (zıvana) tekniği ile geometrik bir bezeme oluşturacak şekilde bir çok parçanın ana kirişlere bağlanması sonucu bir araya getirilmektedir.

Aralarına farklı tür ve renklerde küçük ahşap tablalar konarak bazı örneklerde oyma işçiliği, sedef, baga, fildişi kakma (ğömmme) işçiliği uygulanıp, çivi ve tutkal kullanılmadan seren ve kayıtların zıvanalara geçirilip sıkıştırılmasıyla toplanır.

Künde'nin en önemli özelliği değişen mevsim şartlarında ısı ve nem oranının değişmesinden etkilenerek ağacın çalışmamasını sağlamak.

KULLANILAN MALZEMELER

İç mekan:

Ceviz, şimşir, armut, kiraz, sapelli (maun) gibi ağaçlar kullanılıp, bezemelerde abanoz, tik, yılan ağacı, wençe, peleseng, sapelli (maun), altın varak, bağa (kaplumbağa dış kabuğu, deniz kaplumbağası), gümüş, fildişi, sedef, yakut ve zümrüt gibi değerli malzemeler kullanılır.

Dış mekan:

Meşe, sapelli (maun), ireko, tik, dişbudak gibi sert hava şartlarına dayanıklı ağaçlar kullanılır.

Bir derya ki künde-kârî...

Yaşayan son künde-kârî ustası Mevlüt Çiller bir zamanlar işini iyi yapmaya çalışan bir marangozmuş. Bir ara (1981) onu Mevlana Müzesinden çağır-mış ve bazı parçaları çürüyüp dağılan bir künde-kârî kapıyı toplayıp toplayamayacağını sormuşlar.

İç içe geçmiş tahtalar, dişiler, tablalar, kayıtlar, zıvanalar...

Mevlüt Çiller bilmeceyi çözmeye çalışırken Ustası Çorak Ali “sen yaparsın” deyivermiş ve işi almışlar.

Ali usta sık sık “zengin ölür, para kemeri / merkep ölür, yük semeri / sanatkâr ölür, eseri kalır” dermiş. Mevlüt Çiller’de kalıcı bir eser bırakma hevesi ile işe girişmiş. Derinliğine dalınca künde-kârînin dipsiz kuyu olduğunu farketmiş.